

Аналіз рівня сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу

У статті розглянуто окремі наукові підходи до визначення терміну «соціальна компетентність». Проаналізовано значення соціальної компетентності як провідної характеристики процесу соціалізації особистості. Визначено критерії та рівні сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу.

Ключові слова: компетентнісний підхід, соціальна компетентність, студент, критерії, рівні сформованості соціальної компетентності.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Глобальні суспільні зрушення мають систематичний, швидкий, незворотний характер і зумовлені науково-технічним прогресом, швидкою інформатизацією та комп'ютеризацією, демократизацією суспільного життя у більшості країн світу. У цих умовах, як наголошено в Концепції педагогічної компетентності майбутніх учителів, найбільш відповідальною є роль освіти як соціального інституту, через який проходить кожна людина, набуваючи при цьому рис особистості, фахівця і громадянина. Завдяки діяльності вчителя реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки і культури, збереженні і примноженні культурної спадщини й формується людина майбутнього. Все це висуває нові вимоги до проблеми підготовки вчителя, його професійного становлення і професійної культури. З огляду на висловлене вище, саме компетентнісний підхід є одним із важливих концептуальних принципів, який визначає сучасну методологію оновлення змісту освіти та підготовки фахівців.

Аналіз досліджень і публікацій... Розумінню сутності компетентнісного підходу в освіті сприяли ідеї зарубіжних дослідників Д. Рушен, Д. Вос, М. Скот, Ш. Алан та низка колективних досліджень, адміністрованих ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Радою Європи, Організацією європейського співробітництва та розвитку, Міжнародним департаментом стандартів та ін.

За останні роки проблема компетентнісного підходу до змісту освіти та окремих його аспектів привернула увагу і відомих вітчизняних учених. Так, вагомим внеском у визначення методологічних засад проблеми є погляди й ідеї К.Абульханової-Славської, П.Анохіна, О.Асмолова, Ф.Василюка, Л.Виготського, В.Давидова, І.Зарубінської, С.Рубінштейна та інших.

Сучасні вчені працюють над дослідженням окремих якостей особистості та соціально-психологічних чинників, що визначають соціальну компетентність школярів, умов і факторів їх соціалізації (А.Венгер, І.Кон, А.Мудрик, А.Петровський та ін), проявів соціальної активності й соціального досвіду (Б.Ананьєв, А.Прихожан, І.Стародубцева, Н.Толстих та ін.), особливостей соціальної адаптації особистості (А.Маркова, Л.Петровська, Т.Снігурова та ін.). Г.Марасанов, Н.Рототаєва здійснили спробу визначити умови розвитку соціальної компетентності як особистісної характеристики в юнацькому віці в процесі професійного самовизначення.

Окремі аспекти формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів розглянуто в наукових дослідженнях І.Зарубінської, О.Михайлова, Р.Скірка, В.Турчанінової, С.Рачевої та ін. Проте формуванню соціальної компетентності майбутніх учителів у педагогічних коледжах приділено недостатньої уваги. Тому потребує уточнення саме поняття соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів як педагогічної категорії. Недостатньо обґрунтованою є методика діагностики соціальної компетентності як цілісної особистісної характеристики вчителя, особливо початкової ланки освіти. Така ситуація уповільнює впровадження компетентнісного підходу в практику навчально-виховного процесу педагогічного коледжу. Як наслідок, студенти часто не здатні самостійно ставити та продуктивно розв'язувати завдання, які передбачають активну соціальну взаємодію, не володіють уміннями й навичками соціального мислення, роботи в команді, запобігання конфліктам та вирішенню їх, не завжди здатні актуалізувати механізми професійного й особистісного самовдосконалення.

Формулювання цілей статті... Мета статті – розкрити сутність соціальної компетентності та обґрунтувати рівні сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу.

Виклад основного матеріалу... Соціальна компетентність є складноструктурованим, багатофункціональним явищем, яке в змістовому аспекті характеризується засвоєнням соціальних норм і формуванням соціальних якостей, умінь та навичок; у процесуальному аспекті – взаємодією соціуму й особистості.

Соціальну компетентність як набір альтернативних складових, необхідних для реалізації своїх цілей у суспільстві, частково перевірених на власному досвіді, що відповідає за конструювання особистістю соціальних стосунків усіх рівнів, починаючи з родини та закінчуючи політикою, як аспект індивідуальної свідомості розглядає О.Прямікова. Автор умовно розділяє соціальну компетентність на дві частини:

- 1) те, що усвідомлено особистістю, прийнято нею внаслідок роздумів, розуміння, співвідношення;
- 2) те, що засвоєне особистістю на рівні стереотипів та прийняте як керівництво до дії [8, с.40-41].

Соціальна компетентність вимагає від особистості як принциповості, вміння відстояти власну думку, протистояти небажаному впливу, так і толерантності і вміння пристосовуватися і, більш того, ефективно діяти в соціальних умовах, котрі постійно змінюються; вимагає як досить високого рівня оптимізму, що надає віру в успіх, так і достатнього рівня песимізму, який надає змогу реально оцінити себе та свої знання, щоб уникнути зайвої ейфорії, змушує ліквідувати прогалини в знаннях та вміннях, що гальмують справу [6, с.2-4].

Соціальна компетентність, на нашу думку, може стосуватися як однієї конкретної людини, так і всієї соціальної групи і передбачає наявність не лише системи знань, умінь, навичок й досвіду діяльності, а й сформованість життєвих і професійних цінностей, самостійності, певного рівня освіченості та здатності ефективно вирішувати нові, нестандартні завдання.

На думку О.Овчарук, соціальна компетентність тісно пов'язана з суспільним життям, навколишнім середовищем та соціальною діяльністю особистості. У свою чергу О.Гриценко вважає, що соціальна компетентність відображає рівень адаптованості особистості до певних соціальних умов [7, с.9-12].

Отже, соціальна компетентність насамперед пов'язана з соціальним середовищем, суспільним життям і передбачає інтеграцію людини в соціумі, взаємодію з ним, здатність діяти у ньому (співпрацювати з іншими людьми, розв'язувати проблеми в різних ситуаціях, володіти соціальними, громадянськими, комунікативними вміннями й навичками, виконувати соціальні ролі, бути мобільною), тобто є показником якісного рівня соціалізації (процес вивчення загальноприйнятих способів і методів дій та взаємодій, опанування соціальною поведінкою, внаслідок чого індивід стає частиною суспільства).

Досліджуючи структуру соціальної компетентності особистості, ми встановили, що у вчених немає одностайності у визначенні її структурних компонентів. Так, М.Аргайл називає такі складові соціальної компетентності: соціальна сенситивність (точність соціальної перцепції); основні навички взаємодії (репертуар умінь, особливо важливий для професіоналів); навички схвалення і винагороди, що є істотними для всіх соціальних ситуацій; рівновага, спокій як антитеза соціальної тривожності [1, с.18]. І.Зимня виокремила та обґрунтувала інші складники соціальної компетентності: знанневу (володіння знаннями змісту компетенції); мотиваційну (готовність до прояву компетентності); ціннісно-смыслову (ставлення до змісту компетентності й емоційно-вольова регуляція процесу і результату реалізації компетентності); поведінкову (досвід прояву компетентності у різноманітних стандартних та нестандартних ситуаціях) [5]. У свою чергу, М.Докторович наголошує, що соціальна компетентність особистості включає когнітивно-ціннісний (наявність знань, соціальних уявлень та системи цінностей особистості, розуміння соціальної дійсності); емоційно-мотиваційний (емоційне ставлення до соціуму, розвиток соціально ціннісних та особистісно значущих мотивів діяльності); інтерактивно-комунікативний (здійснення продуктивної комунікації з індивідами та групами; виконання різних ролей комунікації); поведінково-діяльнісний (вияв міри ціннісного ставлення до соціуму через поведінку та діяльність) компоненти [2, с.5].

У ході дослідження нами встановлено, що соціальна компетентність вимагає від особистості наявності протилежних, часто суперечливих умінь та якостей, а саме: передбачає як уміння будувати партнерські стосунки, здатність до кооперації, так і достатній рівень конформності, який дозволяє не виходити за рамки соціальних норм; як наявність принциповості, вміння відстояти власну думку, протистояти негативним впливам середовища, так і толерантності, вміння пристосовуватися та ефективно діяти в мінливих соціокультурних умовах; характеризується наявністю в особистості як досить високого рівня оптимізму, що надає віру в успіх в досягненні мети, так і достатнього рівня песимізму, який надає змогу надолужити прогалини в знаннях та вміннях, що гальмують справу.

Соціальна компетентність розуміється як збереження власної цінності та неповторні особистості, так і вміння поважати права та бажання інших людей, недоторканість їхньої гідності.

Нам імпонує думка Л.Сохань та І.Єрмакова про те, що Соціальна компетентність + Особистісна зрілість + Пропріум (ті аспекти особистості, що роблять її унікальною) = Життєва

компетентність. Тому більшість структурних компонентів життєвої компетентності притаманні й соціальній [3, с.169].

Соціальна компетентність, на нашу думку, є результатом професійної підготовки майбутніх педагогів у коледжі і виявляється в готовності творчо вирішувати професійні завдання, пов'язані з творенням особистості молодшого школяра, формуванням його як активного громадянина своєї держави, підготовкою до активного виходження в суспільство.

Відповідно структурі, підґрунтям соціальної компетентності студента педагогічного коледжу є підкомпетентності або ключові компетентності, серед яких нами визначені:

- комунікативна (вміння будувати стосунки з іншими людьми, виступати перед аудиторією, вміння вербалізації думки);
- професійна/студентська (вміння самостійно опановувати новий навчальний матеріал, поповнювати професійні знання та тягнутись до професійного самовдосконалення);
- моральна (наявність системи морально-ціннісних орієнтацій);
- інтелектуальна (достатній рівень соціального інтелекту, який надає змогу орієнтуватись і взаємодіяти з соціумом (виключення психічних розладів та патологій), інтелектуальна лабільність тощо);
- громадянська (знання основ законів розвитку громадянського суспільства, ринкових відносин, правових норм тощо).

Соціальна компетентність студента педагогічного коледжу – це якісний ступінь розвитку його особистості в умовах конкретного соціального середовища, що забезпечує творче активне входження студента у різні види діяльності (навчальної, самотворчої, громадсько-корисної, волонтерської, науково-пошукової) і сприяє його соціально-професійному зростанню. Що активніше формується соціальна компетентність особистості студента, то вищим стає його соціальний потенціал, а це, відповідно, сприяє й зростанню соціальної компетентності оточуючого його середовища.

Отже, в процесі розвитку освітнього середовища педагогічного коледжу, його структури, соціальна компетентність як соціальне явище може перетворюватися в інтеграційну якість, узагальнену для аналізу соціальної активності особистості. Звідси випливає, що поняття соціальної компетентності особистості взаємозв'язане зі змістом соціальної компетентності осіб, які оточують конкретну людину, членів певної соціальної групи й суспільства в цілому.

З огляду на це, в контексті вимірювання рівнів сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу важливим показником є не лише результативність їх діяльності, а й особистісні відчуття при цьому та ставлення до людини, до інших суб'єктів (об'єктів) взаємодії.

Критерії оцінювання соціальної компетентності студента педагогічного коледжу мають відображати взаємозв'язки та взаємозалежність між її складовими, розкриватися в специфічних ознаках кожного її структурного компонента і показувати динаміку досліджуваного процесу. З огляду на зазначене, для діагностики реального рівня сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу нами були використані підходи й частково критерії, наведені в науковому дослідженні І.Зарубінської [4, с.103-104].

Тож визначення критеріїв діагностики соціальної компетентності особистості студента педагогічного коледжу ґрунтувалося на її сутнісних характеристиках та загальних положеннях критеріального підходу.

Розглядаючи соціальну компетентність особистості як складне особистісне утворення та беручи до уваги її структуру, вважаємо за доцільне оцінювати рівень її сформованості у студентів педагогічного коледжу за такими критеріями: когнітивним, пов'язаним із соціальними знаннями, навичками та методами пізнання навколишньої реальності; ціннісно-мотиваційним – із соціальними цінностями, потребами, мотиваційними орієнтаціями в міжособистісних відносинах, діяльнісно-практичним – із соціальним досвідом, соціальним інтелектом та вміннями соціального функціонування, успішного виконання педагогічних функцій, соціальною активністю; рефлексивно-саморегулятивним, пов'язаним із рефлексивними вміннями й особистісними якостями майбутнього вчителя, що дають змогу інтегрувати внутрішні й зовнішні ресурси для досягнення особистісно та соціально значущих цілей, розв'язання проблем у процесі міжособистісної взаємодії та здатністю майбутнього педагога до усвідомленої і відповідальної постановки життєвих завдань, професійних цілей й особисту активність у їх досягненні засобами самоорганізації та вольової саморегулятивної діяльності, соціальною зрілістю.

Кожен критерій вимагав розробки набору відповідних показників, на основі аналізу яких можна робити висновки про рівень сформованості соціальної компетентності студента. Так, показниками когнітивного критерію сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу нами визначено: загальну успішність студента, якість світоглядних і людинознавчих знань, ставлення до збагачення й поглиблення соціально-професійних знань,

навички самоосвіти, педагогічного пошуку, креативність мислення, оволодіння методами наукового пізнання.

Ціннісно-мотиваційний критерій містить такі показники: чіткість ієрархії цінностей, умотивованість майбутнього вчителя до творчої педагогічної діяльності, потреба в міжособистісній соціальній взаємодії.

Показниками діяльнісно-практичного критерію сформованості соціальної компетентності ми вважаємо: усвідомлення професійних дій і рішень, соціальний інтелект, соціальну активність як самодіяльність особи, що має самостійну силу реагування і виявляється у вільній, свідомій, внутрішньо необхідній діяльності, як особливу діяльність – з власного бажання, з власної ініціативи, яка спрямована на «творчу» взаємодію з навколишнім середовищем, його освоєння та зміну.

До показників рефлексивно-саморегулятивного критерію сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу нами віднесено: усвідомлення рольової поведінки, комунікативну толерантність, адекватність самооцінки; переконаність у необхідності саморозвитку та самовдосконаленні; самостійність у прийнятті рішень; готовність до саморегуляції, а також рівень соціальної зрілості, зміст якої відтворює лише те, що фактично сформовано в людині як якості особистості, а також те, що із трансформованого ззовні у внутрішню структуру новоутворень особистості безпосередньо реалізується в перетворювальній діяльності, спрямованій на вдосконалення професійної діяльності та стосунків, які формують особистість і впливають на інших людей.

Визначені критерії та показники сформованості соціальної компетентності слугують відправною точкою для визначення рівнів сформованості цієї якості у студентів педагогічного коледжу.

У ході дослідження було визначено п'ять рівнів сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу: початковий, низький, середній, достатній і високий.

Початковий рівень сформованості соціальної компетентності характеризується неусвідомленістю та поверхневістю людинознавчих та світоглядних знань, їх хаотичністю та неповнотою, репродуктивним способом їх одержання, відсутністю навичок володіння науковими методами пізнання навколишньої дійсності, низькою загальною успішністю студентів; відсутністю чіткості в ієрархії цінностей, відсутністю мотивації діяльності, у тому числі й педагогічної; відсутністю прагнення до міжособистісної взаємодії, реалізації потреби в спілкуванні з вузьким колом осіб; відсутністю ініціативи у контактах, стабільністю поведінки, яка не змінюється залежно від ситуації; низьким рівнем соціального інтелекту та соціальної активності (зазвичай лише її зовнішній аспект); неусвідомленням рольової поведінки, низьким рівнем комунікативного контролю, відсутністю навичок активного слухання та конструктивного впливу на партнерів; низькою або вочевидь завищеною самооцінкою; низьким рівнем самостійності, відсутністю готовності до саморегуляції та соціальної зрілості.

Зазвичай цей рівень, на нашу думку, пов'язаний зі входженням студента в навчально-виховний процес педагогічного коледжу, виконання ним обов'язків щодо навчання та ознайомлення з основами майбутньої професії.

Низький рівень властивий студентам, які мають низьку успішність, та якість соціальних знань. Вони характеризуються відсутністю усвідомленого розуміння світоглядних і людинознавчих понять, репродуктивним навчанням з елементами самостійного пошуку інформації; орієнтацією на загальнолюдські цінності добра, справедливості, краси, однак з відсутністю ієрархії ціннісних орієнтацій; низьким рівнем мотивації досягнення та діяльності; сталою адекватною поведінкою, з можливими помилками та демонстрацією протилежних реакцій – від підлеглості – до залежності; можливою конфліктністю у взаємодії, пасивністю у громадському житті, низьким рівнем соціального інтелекту та соціальної активності; частковим усвідомленням рольової поведінки, низьким рівнем комунікативного контролю; низькою або завищеною самооцінкою; низьким рівнем самостійності, готовності до саморегуляції та соціальної зрілості.

Середній рівень сформованості соціальної компетентності характеризується наявністю соціальних знань і елементарних навичок володіння науковими методами пізнання (порівняння, аналіз, узагальнення тощо), середньою успішністю, самостійною пошуково-дослідницькою діяльністю, елементами творчого застосування репродуктивних знань; переважанням індивідуалістичних цінностей, цінностей самоствердження, відпочинку й досягнень, зв'язком цінностей спілкування та взаємодії з дружбаю, належністю до бажаної спільноти чи групи; відсутністю високих вимог до себе та власної поведінки та високого їх рівня до інших; відсутністю альтруїстичних смислів, значущого зв'язку цінностей спілкування з цінностями професійного досягнення; середнім рівнем розвитку мотивації досягнення, присутністю мотивів уникнення

неуспіху як спонук соціальної взаємодії; адекватною поведінкою, ситуативною участю у громадському житті, волонтерській діяльності, середнім рівнем соціального інтелекту та соціальної активності; володінням навичками активного слухання та конструктивного впливу на партнерів; середнім рівнем комунікативного контролю, адекватною самооцінкою, здатністю передбачати поведінку інших учасників взаємодії у традиційних комунікативних ситуаціях, середнім рівнем готовності до саморегуляції та соціальної зрілості; соціальна компетентність та її зміст не є особистісною цінністю.

Достатній рівень сформованості соціальної компетентності властивий студентам з високою успішністю, якісними світоглядними й людинознавчими знаннями, володінням методами наукового пізнання, володінням основним масивом інформації щодо ефективної соціальної взаємодії, творчим застосуванням одержаних соціальних знань; достатнім рівнем значущості цінностей спілкування, прийняттям інших людей, репрезентацією їх на рівні як термінальних, так і інструментальних смислів; зв'язком згаданих смислів із цінностями професійного досягнення та самоствердження, визнанням цінності володіння соціальною компетентністю як особистісною якістю; достатнім рівнем мотивації досягнення; активністю у громадському житті, волонтерській діяльності, вмінням отримувати інформацію про поведінку людей та їх наміри шляхом аналізу вербальної поведінки та співвіднесення її з невербальними проявами; умінням емоційно налаштуватися на спілкування з іншими, спрогнозувати їхні дії; широким репертуаром рольової поведінки, стриманістю в емоційних проявах; достатнім рівнем емпатійності; високою самооцінкою, впевненістю у власних силах; достатнім рівнем комунікативного контролю, достатнім рівнем готовності до саморегуляції та соціальної зрілості.

Високий рівень характеризується наявністю глибоких і системних оцінних соціальних знань, усвідомленим володінням методами наукового пізнання, усвідомлення закономірностей процесу спілкування, характеру конфліктних і проблемних ситуацій, розумінням шляхів їх подолання; знанням способів пошуку роботи, особливостей самопрезентації та роботи в команді; проявом обґрунтованих показників розвитку соціальної компетентності на найвищому рівні, а також умінням використовувати їх за нових умов і в нетрадиційних ситуаціях; активністю у громадському житті, участю у студентському самоврядуванні, лідерством, високим рівнем соціального інтелекту та соціальної активності; високим рівнем комунікативного контролю; здатністю людини передбачати враження, яке вона справляє на оточення; високою здатністю до ідентифікації; адекватно високою самооцінкою, активністю, комунікабельністю, оптимізмом; високим рівнем готовності до саморегуляції та соціальної зрілості.

До участі в констатувальному етапі експерименту було залучено 256 студентів педагогічних коледжів Західного регіону. Констатувальне експериментальне дослідження соціальної компетентності цих студентів проводилося покомпонентно і дало змогу визначити п'ять рівнів її сформованості.

Для визначення рівня сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу за когнітивним критерієм проаналізовано загальну успішність; якість суспільствознавчих, людинознавчих і світоглядних знань студентів; з метою визначення усвідомленого розуміння студентами сутності поняття соціальної компетентності особистості, її ролі в професійному становленні, їх ставлення до необхідності формування цієї особистісної характеристики ми запропонували студентам відповісти на деякі запитання щодо професійного росту майбутнього педагога, розкрити власні міркування про поняття «соціальна компетентність», «соціальна компетентність сучасного вчителя», визначити фактори, які впливають формування соціальної компетентності в студентській молоді. У ході бесіди з'ясовано, яким чином студенти пізнають навколишній світ, чи вміють вони працювати самостійно, якими методами наукового пізнання володіють, чи займаються пошуково-дослідницькою діяльністю.

Для дослідження рівня сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу за ціннісно-мотиваційним критерієм ми використовували анкетування, бесіди, спостереження, методику експрес-діагностики соціальних цінностей особистості, методику «Ціннісні орієнтації» М.Рокича. Досліджуючи мотивацію професійної діяльності (методика К.Земфір в модифікації А.Реана, заснована на виявленні внутрішньої і зовнішньої мотивації професійної діяльності), ми прагнули проаналізувати співвідношення мотиваційних комплексів внутрішньої і зовнішньої мотивації студентів до педагогічної діяльності. Здебільшого внутрішня мотивація проявляється тоді, коли діяльність суб'єкта має для нього першочергове значення. Якщо в основі професійної діяльності лежать інші інтереси, зовнішні відносно змісту самої роботи (наприклад, престижність роботи, зарплата, умови праці та ін.), то в такому випадку буде зовнішня мотивація, яка має два полюси: позитивний і негативний.

Для визначення рівня сформованості соціальної компетентності студентів за діяльнісно-практичним критерієм нами були застосовані анкетування, спостереження, бесіди, аналіз

студентських робіт, а також різноманітні методики: діагностика лідерських здібностей (Є.Жариков, Є.Крушельницький), вивчення творчих здібностей (Б.Федоришин), діагностика соціального інтелекту (тест Дж.Гілфорда і М.Саллівена), комунікабельності особистості (тест В.Ряховського), методика на виявлення комунікативних та організаторських здібностей (КОС-1).

Для визначення рівня сформованості соціальної компетентності студентів за рефлексивно-саморегулятивним критерієм були застосовані анкетування, спостереження, бесіди, інтерв'ю, діагностика комунікативної толерантності (В.Бойко), тест на самооцінку комунікативного контролю (соціальна гнучкість), методики дослідження самооцінки та самооцінки психологічної адаптивності, діагностика здатності до співпереживання (С.Дідато), діагностика індивідуальних особливостей саморегуляції, методика оцінки рівня самоактуалізації (за опитувальником А.Шострома) та методика виявлення рівня соціальної зрілості (за Т.Кожевниковою, Н.Стумбрисос, Т.Сундуковою).

В запропонованих нами анкетах були вміщені відкриті та закриті питання, які передбачали вибір студентом однієї чи декількох запропонованих відповідей, але разом з тим їм надавалася можливість, в разі необхідності, висловити і власну думку, яка не співпадала з запропонованими варіантами. З метою використання статистичних методів у процесі обробки та інтерпретації отриманих даних шляхом експертної оцінки була використана рейтингова система, тобто кожна відповідь оцінювалась певною кількістю балів. Аналогічно оцінювалась і виконана студентом творча робота (наприклад, міні-твір, есе тощо). За сумою балів визначався рівень сформованості соціальної компетентності за конкретним критерієм.

У математичному вираженні до високого рівня були віднесені відповіді студентів, які сумарно оцінювалися в 95-100 балів, до достатнього – в 80-94 бали, до середнього – в 70-79 балів, до низького – в 60-69 балів і до початкового рівня – менше 60 балів.

Загальний рівень сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу визначався як середній показник визначених у ході констатувального дослідження рівнів її сформованості за когнітивним, ціннісно-мотиваційним, діяльнісно-практичним і рефлексивно-саморегулятивним критеріями, що демонструє таблиця 1.

Таблиця 1

Рівень сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу (у %)

Рівні	високий	достатній	середній	низький	початковий
Студенти	2,4	22,4	36,6	31,5	7,1

Аналіз таблиці свідчить про те, що студенти педагогічного коледжу переважно володіють середнім (36,6% респондентів) і низьким (31,5%) рівнем сформованості соціальної компетентності. Великим є відсоток тих студентів (7,1%), які мають початковий рівень соціальної компетентності, водночас дуже мало студентів (2,4% опитаних) показали високий рівень сформованості соціальної компетентності.

У ході дослідження нами встановлено, що найкращими показниками сформованості соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу є показники за когнітивним критерієм, тобто студенти отримують необхідні для формування соціальної компетентності знання, набувають необхідним умінь і навичок. Хоча, як встановлено, студентам властиве репродуктивне відтворення знань і оволодіння елементарними навичками пізнання навколишнього світу.

Як нами доведено, великий потенціал для формування соціальної компетентності студентів закладено в мотивації досягнення, оскільки навички та вміння ефективної соціальної поведінки розглядаються як спосіб досягнення поставлених цілей незалежно від їх характеру. Отже, велику увагу необхідно приділяти розвитку ціннісно-мотиваційного структурного компоненту соціальної компетентності. Дослідження доводить, що мотиви та цінності ефективної соціальної взаємодії доцільно розглядати у двох площинах:

- 1) як засіб формування соціальної компетентності;
- 2) як мету і результат цього процесу.

Це означає, що, формуючи соціальну компетентність студентів педагогічного коледжу, ми маємо спиратися на провідні для студентства цінності та мотиви і переконливо доводити лінійну залежність їх реалізації від досвіду ефективної соціальної взаємодії. З іншого боку, формуючи соціальну компетентність майбутніх педагогів, доцільно акцентувати увагу на формуванні соціально та професійно значущих смислів і мотивів, зокрема спілкуванні, толерантності, творчості, емпатії, гуманізму, саморозвитку, самоактуалізації тощо.

У ході експериментального дослідження нами з'ясовано, що студенти зазнають труднощів у пізнанні поведінки інших, часто не в змозі вибрати ефективний спосіб взаємодії, навіть у ситуації,

коли вони й умотивовані до такої діяльності. Рівень сформованості соціального інтелекту майбутніх педагогів ще недостатній для забезпечення розуміння педагогом мовної продукції, невербальних реакцій (міміки, поз, жестів), вчинків і дій дітей, з якими йому доводиться працювати. Зазвичай студенти ще не мають чіткої соціальної орієнтації та сформованих прагнень до соціальної гармонії, недостатньою ще є здатність до колективної діяльності.

Висновки і перспективи подальших розвідок... Аналіз результатів дослідження показує, що студенти працюють над розвитком об'єктивної самооцінки, формуванням своєї комунікативності, розвитком толерантного ставлення до інших, гуманізацією взаємин. Водночас доведено необхідність зосередження уваги на розвитку рефлексивних умінь, необхідності створення таких ситуацій у навчально-виховному процесі, які б забезпечували набуття досвіду міжособистісної взаємодії та гуманної поведінки; зростання рівня самоактуалізації та соціальної зрілості.

Отже, результати й висновки, сформульовані нами за результатами констатувального етапу дослідження, дають можливість не тільки аналізувати реальний стан досліджуваної проблеми, але й конкретно визначити проблему розробки й експериментальної апробації моделі формування соціальної компетентності студентів педагогічного коледжу й обґрунтування педагогічних умов ефективною реалізації цього процесу.

Список використаних джерел і літератури:

1. Аргайл М. Психология счастья / М. Аргайл. – СПб. : Питер, 2004. – 272 с.
2. Докторович М. О. Формування соціальної компетентності старшого підлітка з неповної сім'ї : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / М. О. Докторович. – К., 2007. – 20 с.
3. Життєтворчість особистості : концепція, досвід, проблеми : [наук.-метод. зб.] / за ред. І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. – Запоріжжя : ХНРБЦ, 2006. – 592 с.
4. Зарубінська І. Б. Критерії та показники розвитку соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів / І. Б. Зарубінська // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Освітні вимірювання в інформаційному суспільстві». – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – С. 103–104.
5. Зимняя И. А. Педагогическая психология : [учебн. для вузов] / Ирина Алексеевна Зимняя. – М. : Логос, 2003. – 384 с.
6. Лепіхова Л. Соціально-психологічна компетентність у психологічній взаємодії / Л. Лепіхова // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 2–4.
7. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід до формування змісту середньої освіти : досвід зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) / О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 5–15.
8. Прямикова Е. В. Развитие социального мышления старшеклассников в процессе изучения общественных дисциплин : дис. ... канд. социологич. наук. : спец. 22.00.06 / Елена Викторовна Прямикова. – Екатеринбург, 2004. – 166 с.

Анотація

Н.В.Борбич

Анализ уровня сформированности социальной компетентности студентов педагогического колледжа

В статье рассмотрены отдельные научные подходы к определению термина «социальная компетентность». Проанализировано значение социальной компетентности как ведущей характеристики процесса социализации личности. Определены критерии и уровни сформированности социальной компетентности студентов педагогического колледжа.

Ключевые слова: компетентностный подход, социальная компетентность, студент, критерии, уровни сформированности социальной компетентности.

Summary

N.V.Borbych

Analysis of the Level of Development of Social Competence of the Students of Pedagogical College

This article deals with some scientific approaches to the definition of «social competence». The importance of social competence as the leading characteristic of the process of socialization is analyzed. The criteria and levels of social competence of students of pedagogical college are defined.

Key words: competent approach, social competence, student, criteria, levels of development of social competence.

Дата надходження статті: «25» вересня 2012 р.